

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES
I JÖNKÖPINGS LÄN
TILL
KONGL. MAJ:T
ÅR 1828 AFGIFNE
FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

6.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1829.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Jönköpings Län till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne Fem-års-berättelse. Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES
I JÖNKÖPINGS LÄN
TILL
KONGL. MAJ:T
ÅR 1828 AFGIFNE
FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

6.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1829.

INNEHÅLL

	Sid.
Underdånig berättelse.....	5.
1:o Länets Allmänna beskaffenhet.....	5.
2:o Innevånare.....	6.
3:o Näringar.....	8.
Jordbruk.....	8.
Boskapsskötsel.....	8.
Skogarne.....	10.
Bergsrörelse.....	10.
4:o Fabriker, Bruk och öfrige Näringar..	11.
5:o Politisk Författning.....	12.
Kammarverk.....	12.
Politie.....	12.
Städerna.....	13.
Jönköping.....	13.
Eksjö.....	13.
Grenna.....	13.

**STORMÄGTIGSTE
ALLERNÅDIGSTE KONUNG!**

Den underdåniga berättelse om Länets tillstånd i Oeconomiskt och Statistiskt afseende, sådant det sig visat de sistförflutne 5 åren, hvilken nu enligt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Circulaire-Bref den 7 April 1821 bör afgifvas, kommer i de fleste fall att innefatta ett blott åberopande af sista Fem-års-berättelsen, afgifven den 31 December 1822; ty då, sedan den tiden icke några stora händelser värvat omväxling i folkets lynne el-

ler jordens cultur, och då genom Eders Kongl. Maj:ts visa och Faderliga omsorg, icke någon yttre skakning fått störa det lugn och den fred, hvarmed en hvar, under de förflutne 5 åren, kunnat sköta sin näring och sitt kall, och då det enda missväxtår, som under samma tid inträffat, blifvit öfverflödigt ersatt med 4 goda årsväxter, kan förhållandet nu icke vara annat än som nogast lika med det, som grundlade 1822 års berättelse.

Eders Kongl. Maj:t har likväl i Nådige Circulaire-Bref af den 14 November 1827 och den 17 April 1828, föreskrifvit åtskillige Formulaire-förändringar, särdeles i afseende på de till dessa berättelser hörande Tabeller, hvilkas omsorgsfulla uppställning således varit egentliga föremålet för Länstyrelsens arbete, och då nämde Tabeller härhos underdånigst öfverlemnas i fullständigt skick, torde Eders Kongl. Maj:t, af ofvan upptagne anledning, i Nåder finna, att sjelfva berättelsen måste blifva mera kort och inskränkt än förra gången. Dock hvad Tabellen för Landet angår, bör här anmärkas, att under rubriken Jordeboks och Hemmantals-ränta, samt afrad, Rusthålls- och Augments-Räntorne, utgöra 65,658 R:dr 3 sk. 8 r:st; att Hästvacance Spanmålen uppgår till 12,250 R:dr samt att Kneckte-Rotefrihets-

medlen i detta Län, såsom Statsmedel utgått endast af $\frac{1}{4}$ mantal med 26 sk. 8 r:st. Men att deremot Rotefrihets-Bevillning à 12 R:dr per hemman, utgått för $75\frac{1}{2}$ mantal. Börandes i öfrigt i denna underdåniga Berättelse de föreskrifne Rubrikerne iakttagas och således

---

1:0 *Länets Allmänna beskaffenhet.*

Härom åberopas underdånigst helt och hållit 1822 års berättelse, helst sedan den tiden ingen Revolution i naturen förändrat jordens yta eller någon del af Länets geografiska beskaffenhet. De i samma berättelse omnämde större företag i odlingsväg, nemligen den stora Dummemosses aftappning och SjönBolmens sänkning, hafva icke ännu gått för sig, dock är Dummemosse undersökt och afvägd, enligt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref den 2 November 1820; men Bolmens sänkning har blifvit bestridd af vattenverks ägare och flere vederhörande, utan att någon öfverenskömmelse kunnat träffas vid det gemensamma sammanträde, som, efter Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Befallning, Landshöfdingarne i Kronobergs och Jönköpings Län hållit med vederhörande innevä-

nare från begge Länen. Enskilte odlingsföretag åter, försummas icke, utan hafva den förflutne tiden, såsom många år till förene, varit föremål för idoge Landtmäns drift och verksamhet, deri Allmogen nu mera täflar med Possessionater och Ståndspersoner.

2:o Innevånare.

Folkmängden år 1822 utgjorde, enligt Mantals-Längderne, i Städerna 5,165 och å Landet 116,053. Summa 121,218 personer, hvaraf Mantalsskrifne af Mankön 29,393 af Qvinkön 31,655, och Mantalsfrie af Mankön 28,428, af Qvinkön 31,742. Deremot utgjorde folkmängden år 1827 i Städerna 5,792 och å Landet 124,084. Summa 129,876 personer, hvaraf Mantalsskrifne af Mankön 30,317 af Qvinkön 32,552 och Mantalsfrie af Mankön 31,441 af Qvinkön 35,566 och således har Länets folkstock under desse förflutne 5 åren ökats med 8,658 personer, hvaraf i Städerna 627 och å Landet 8,031. Denna betydliga folkökning härrör egentligen af Landets lyckliga fredstillstånd, äfvensom af det goda helsotillståndet i Länet och af årligen ökade hjonelag, föranledde jemväl af de låga sädespriser, som utom år 1826 varit gällande.

Förhållandet med folkets seder och bildning, har icke undergått någon förändring de sistförflutne 5 åren; dock bör i sistnämde afseende underdånigst anmälas, att 3 Växelundervisnings-skolor nu mera blifvit inrättade, nemligen en i Jönköping, en annan i Nässjö socken och den tredje vid Husqvarna Gevärns-Factori, hvars ägare, Öfversten och Riddaren Friherre Sture, redan före den nu ifrågavarande tiden hade af aktningvärd omtanka för dervarande arbetares Barns bildning och Christeliga uppfostran, anlagt en sådan Skola. Utom i Wrigstad, der särskild Examinerad Sockne-Lärare är antagen och aflönad, är barna-undervisningen öfverlemnad till Föräldrarnes egen omtanka, intill dess Nattwards-beredningen af Presterskapet besörjes.

Folkets välmåga har, under de ifrågavarande åren, hvarken af- eller tilltagit, åtminstone icke märkbart.

Årsväxten har, besynnerligt nog, icke någon verkan på Dagsverkspriserna. Ett dagsverke är lika dyrt nu, då en tunna Råg köpes för 6, som då den efter 1826 års missväxt, kostade 25 R:dr.

3:o *Näringar.*

Jordbruk: Detta har icke heller förändrat sig de sednare åren. Höst-råg, Vår-råg Blandsäd och Hafrå fortfara att vara de allmännaste sädesslagen, äfvensom Korn, fastän icke öfyer allt, och Hvete på de få ställen, der jorden är stark och passande. Då, enligt förra berättelsen, Potatoes-productionen tilltagit i nästan otrolig progression, kan nu derom icke sägas mera, än att den sedan ingalunda aftagit.

Linnet fortfar, att utgöra en för Allmogens betydlig afsättnings-artikel, i Södra Vedbo och Östra Häraden, der productionen anses till 15,000 L:pd och kan uppskattas till värde af 45,000 R:dr. Det odlas för öfrigt till Husbehof af hvarje Landtman.

Länets Hushållningssällskap underlåter icke bemöda sig för ett förbättradt jordbruk, och dess verksamaste Ledamot, Hof-Rätts-Rådet Odencrantz, har, genom utgifue Socknebeskrifningar och tryckta häften af Sällskapets Handlingar, lemnat Allmogens många nyttig undervisning och upplysning.

Boskapskötsel: Denna fortfar, att utom i de Socknar der Bruk och Bergverk drifvas, utgöra hela Länets egentliga rörelse och Hufvudnäring, och fastän ingen förbättring visar sig i ängarnes odling och vård, så att

fodertillgången merendels är knapp och stallfodring om Sommarens omöjlig, utöfvar dock det mustiga betet en så kraftig verkan på kreaturens hull och mjölkafkastning, att Smålands begärlige oxar, smör, ost och talg, aldrig saknas på ortens vanlige afsättningsställen. Man antar kreaturs-afsättningen på Stockholm utgöra circa 2,000 oxar till värde af 60,000 R:dr äfvensom att afsättningen utöm Länet af smör, ost, talg och kött minst inbringar 25,000 R:dr. *Hästafveln* har i detta Län aldrig varit föremål för Allmogens uppmärksamhet. För dess förbättring hafva derföre genom Eders Kongl. Maj:ts visa anstallter sqvadrons-hingstar hos Rusthållare vid Smålands Hussar-Regementet och Norrska hingstar hos några af Länets Possessionater blifvit placerade och förlidet år hitskickades för samma ändamål, från Strömsholms Stuteri två hingstar, som underhölls här 3 månader, för att betäcka och såmedelst kringspida en bättre hästrace. I afseende på *Fårafveln* återöpas underdånigst 1822 års berättelse. Till dess förbättring är en större hjord af merinosfår på Statens bekostnad placerad å Näs Säteri, hvars ägare, Secreteraren Nathorst, både vetenskapligt och nitiskt behandlar fårskötsel och ullproduction.

Någre Landtmäns håg, att förskaffa sig Får af Isländska slaget, har Eders Kongl.

Majt i Näder uppmuntrat, då en liten hjord af sådane får blifvit hitskickad, och har jag aflemnat densamma till egaren af Säteriet Hindsekind, Lagman Lemchen, som anmält att den trifves och förökar sig.

Skogarne vårdas ty värr icke bättre nu än för 5 år sedan. Svedjande och Kolning göra dem år efter annat glesare, och återplanteringen lemnas åt Naturens egen omsorg. Att hushålla med ved och bränsle ligger icke i Smälänningens lynne. Hvarken Hus eller Eldstäder inrättas med afseende på vedbesparing.

Bergsrörelse: Denna var redan vid 1822 års berättelse på god fot, och om den för 12 à 15 år sedan var i ett aftynande tillstånd, har den numera fått nytt lif, sedan trefne och bemedlade Bruks-Patroner, numera förvalta nästan alla Länets betydligaste Bruk och Bergverk, hvarifrån penningar utspridas till Allmogen så väl i Taibergs Bergslag, som i Brukens grannskap, derifrån Patronerne dagligen behöfva biträde till Malmbrytning, Smältning, Kohlning och Körslor.

Vid Länets 12 Stångjernsverk och ämneshamrar sysselsättas 77 ständige arbetare. Af tillverkningen 6,300 Sk:pd smide beräknas värdet till 120,000 R:dr. — 50 Personer arbeta vid Masugnarne, hvarvid tillverk-

ningen kan utgöra 13,000 Sk:pd och upgå till ett värde af circa 100,000 R:dr.

4:o *Fabriker, Bruks och öfrige Näringar.*

Deribland upptages först Husqvarna Gevärs-Factori, som drifves med ordning och sys-selsätter 160 arbetare. Tillverkningen 2,000 Gevär uppskattas till värde af 30,000 R:dr.

Manufacturverken, till antalet 27, af-verka circa 1,000 Sk:pd smide till 25,000 R:dr värde.

Vid Länets 10 Pappersbruk arbeta 66 personer. Tillverkningen 10,000 Ris pap-per, kan uppskattas till 25,000 R:dr. Och vid garfverierne å Landet, till antalet 14, der skinn och hudar beredas till 20,000 R:dr värde, äro 27 personer anställda. 6 oljeslagerier sysselsätta 6 arbetare för präss-ning af 2,000 kannor olja, värderade till 2,500 R:dr.

Länet har 10 Tegelbruk med 17 arbe-tare. Tillverkningen kan anses rendera 5,000 R:dr. Sju kalkugnar lemna arbete för 12 personer och kalk till värde af 3,000 R:dr. Vid ett Rödfärgsbruk tillverka 3 personer 80 Tunnor Rödfärg, till värde af 320 R:dr.

Beck och TjÄru-tillverkningen i Mo Härad circa 200 Tunnor, anses i värde till 1,500 R:dr.

Angående Allmogens BinÄringar och handel Åberopas underdÄnigst förra Fem-Ärs-Berättelsen.

5:o Politisk Författning.

Kammarverk: Stats-Bidragen fördelade på 1827 Års hela folkmÄngd, utgöra pro persona Å Landet nÄgot mera och i StÄderne nÄgot mindre Än 5 R:dr. SjelfÄgande Jordbrukare förhÄlla sig till Arrendatorer och Brukare som 2 och 3 till 1. De sednare berga sig fullt ut sÄ väl och ej sÄllan bÄttre Än de förra.

LÄnet har $37\frac{7}{8}$ Mantal Posthemman och $48\frac{1}{4}$ Mantal Gästgifvaregårdar.

Politie. HÄlsovÄrden, Fattig-försörjningen och skjutsordningen administreras efter gÄllande Författningar, och om dessa ÄngÄlÄgenheter Är icke nÄgot att sÄga vidare, Än hvad 1822 Års underdÄniga Berättelse innehÄller, utom det, att LÄnet nu Äger ett rymligt och väl inrÄttadt Lazarett, och att LÄnets Jagt-Kassa, som nÄmde År utgjorde 870 R:dr, nu uppgÄr till 1704 R:dr 6 sk. 2 r:st. Antalet af tillÄtne Krogar Å Landet

utgör allenast 8. Ingen Sparbank har ännu i Länct kunnat åstadkommas: men: *Socknemagasiner* finnas till antal af 44 med Spanmålstillgång af circa 4,000 Tunnor. Läns-Styrelsen har, synnerligen vid 1824 års jordransakningar, sökt öfvertala Allmogen till sådane Magasiners inrättande, såsom efter missväxtår ett säkert nödvärn, så vida inrättningarne tillkommit på solida grunder. Till deras solida och ändamålsenliga beskaffonhet hörer, att upplagen finnas att tillgå in natura och icke blott i förskrifningar af Socknarnes fattigare medlemmar, hos hvilka, efter liden missväxt, Socknarne ingen återbetalning kunna vänta. Det har efter missväxter visat sig, att Socknemagasinerne genom en i berörde afseende felaktig inrättning icke medfört den nytta man väntat.

Städerna: Jönköping, Eksjö och Grenna hafva de förflutne 5 åren förblifvit på sin förra ståndpunkt, i afseende på handel och rörelse. Något aftagande har hvarken ägt eller bordt äga rum, ty då under 4 af dessa år Handlanden och Handtverkaren köpt sina lefnadsmedel för ganska ringa priser, utan att fälla sina, å kram- och slöjdevaror; så har conjuncturen ovedersägeligen varit på Städernas sida. Följande Städernes inkomster böra här antecknas neml. Jönköping: Bro- och Hamnpennningar 25 R:dr. Vågpen-

ningar 25 R:dr och Marknads-Ståndspennin-
gar 32 R:dr.

Eksjö: Marknads-Ståndspenningar 30 R:dr.

Grenna Dito 12 R:dr 13 sk. 8 r:st.

I allt öfrigt åberopas underdånigst nu
vid slutet, såsom i början, hvad jag i 1822
års Berättelse haft Nåden detaillera om Lä-
nets Allmänna tillstånd och beskaffenhet.

Framhårdar med djupaste undersätlig
vördnad nit och trohet

Stormägtigste Allernådigste Konung

EDERS KONGL. MAJ:TS

*Underdånigste Tropligtigste
Tjenare och Undersåte*

LARS HJERTA.

L. Lövenadler. P. H. Landegren.
